

ISUS KAO RIJEČ BOŽJA U TEOLOGIJI F. GOGARTENA

Anto Šarić, Sarajevo

Sažetak

Ovaj rad donosi prikaz naučavanja F. Gogartena, istaknutog predstavnika dijalektičke teologije, o Isusu Kristu kao riječi Božjoj. Događaj spasenja ima značaj riječi. U Isusu kao riječi Bog ulazi u osobni odnos s čovjekom i očituje nam svoje biti-za-nas. Isusova je posebnost u tom da spasenje koje naviješta povezuje sa svojom osobom. Božja riječ, izgovorena u Isusu, susreće čovjeka u njegovoj konkretnoj povijesnoj situaciji i dolazi mu kao dar i zahtjev, kao otkupiteljska riječ.

UVOD

Riječ Božja jedna je od temeljnih kategorija na kojima se temelji Gogartenovo promišljanje i shvaćanje Isusa Krista. Isus ne samo da naviješta, nego je on riječ Božja kojom se Bog obraća ljudima očitujući se kao njihov Bog. U odnosu prema ljudima Bog ne djeluje drugačije nego po riječi.

Ako je on riječ Božja, Isusa se gleda kao onog koji je poslan naviještati ljudima Božji poziv. Ne postoji razlika između Isusove riječi i samog Isusa. U času kad se naviješta sadržaj navještaja postaje stvarnost. U činjenici da je Isus povezoao spasenje, koje naviješta, sa svojom osobom dolazi na svjetlo njegov poseban odnos prema objavi. Naviještajući sama sebe kao spasenje, Isus se očituje kao neposredna Božja objava, tj. kao Bog za nas.

Isusov navještaj smjera na čovjekov odnos s Bogom. U njemu se ne navještaju istine, već sam Bog ulazi u odnos s čovjekom. Na osnovi poziva, što ga Bog po Isusu upućuje ljudima, oni primaju svoje autentično čovještvo. Isusova je riječ dakle dar postojanja što ga čovjek živi pred Bogom. Ali u isto vrijeme ona je zahtjev da se ostvari ova egzistencija, tj. da se dadne Bogu ono što se od njega primilo.

1. Događaj riječi

Pozivajući se na Luthera, Gogarten nastoji istaknuti da je u događaju spasenja odlučujuća upravo riječ Božja. Događanje između Boga i čovjeka, na što se odnosi kršćanska vjera, ima narav riječi, tj. ostvaruje se po riječi.¹ Zapravo, Bog nije djelovao i ne djeluje nikad prema ljudima osim po riječi po kojoj se obećaje njima.² Biblija nam nudi svjedočanstvo o riječi kojom Bog poziva u postojanje stvari koje još ne postoje. Ovom riječi Bog poziva čovjeka na život koji se živi u svijetu, ali ne od svijeta. Radi se dakle o Božjem stvoriteljskom činu kojim se Bog okreće sa svim svojim božanstvom svijetu i čovjeku koji se nalazi u njemu.³ Stoga, ova Božja riječ ne samo da nešto naviješta, nego se u njoj izravno ostvaruje ono što je naviješteno.⁴ To je, dakle, riječ obećanja kojom Bog, koji daje život mrtvima, sebe obećaje čovjeku s puninom svoga božanstva.⁵

Valja voditi računa, podvlači Gogarten, da se događaj riječi odvija u okviru čovjekova postojanja. Riječ se shvaća kao sredstvo sporazumijevanja, u kojem se ostvaruje osobni odnos među ljudima. Kad se gleda u toj perspektivi, razumljivo je da je riječ Božja riječ u pravom smislu, jer se u izgovaranju i slušanju ove riječi uspostavlja Božji odnos s ljudima. Postoji samo jedna riječ, koju Bog izgovara, što je ljudi čuju i koju, slušajući je, izgovaraju. To je ista riječ kao ona što je ljudi izgovaraju i slušaju među sobom. To se događa, zato što je egzistencija u kojoj ljudi žive pred Bogom, poput one u kojoj žive među sobom. Osobni je život, otvoren Bogu, također otvoren ljudima. Valja reći da se ovu riječ shvaća samo u kvaliteti Božje riječi.⁶

---

¹ Usp. F. Gogarten, *Verhängnis und Hoffnung der Neuzeit. Die Säkularisierung als theologisches Problem*, München/Hamburg 1966., str. 165.

² Usp. F. Gogarten, *Die Wirklichkeit des Glaubens*, Stuttgart 1957., str. 16; F. Gogarten, *Die Verkündigung Jesu Christi*, Tübingen 1965., str. 370.

³ Usp. F. Gogarten, *Die Frage nach Gott*, Tübingen 1968., str. 190.

⁴ Usp. F. Gogarten, *Die Wirklichkeit...*, str. 135.

⁵ Usp. *Isto*, str. 136.

⁶ Usp. F. Gogarten, *Die Kirche in der Welt*, Heidelberg 1948., str. 96.

Događaj riječi je, dakle, događaj što se zbiva među osobama.⁷ Svojom riječju Bog ne objavljuje istine ili zapovijedi, već sama sebe, ulazeći u osobni odnos s čovjekom.⁸ Božji odnos s čovjekom, što nalazi svoj izričaj u njegovoj riječi, odnosi se ne samo na čovjekovo djelovanje u svijetu već i na samo čovjekovo postojanje. Do razumijevanja ove riječi čovjek dolazi vjerom. U slušanju Božje riječi čovjek, kao osoba, prima vlastitu egzistenciju, što je obećana po ovoj riječi.⁹ Božja riječ je čovjek Isus iz Nazareta, po kojemu se Bog objavljuje ljudima. On je riječ kojom se Bog obraća nama obećajući se kao naš Bog.¹⁰

Gogarten želi istaći da se ono što je specifično za ovu riječ sastoji u činjenici da ona ne samo da govori o Božjem odnosu s ljudima već također ostvaruje taj odnos u izgovaranju riječi.¹¹

Naviještajući Isusa Krista kao riječ Božju, prvotna je kršćanska zajednica pod tim razumijevala jedinstven povijesni događaj. U njem se nije dogodilo nešto bitno različito od onog što se događa od vječnosti, tj. da je Bog koji se objavljuje naš Bog. Riječ što se utjelovila u Isusu iz Nazareta, nije različita od one što je bila u početku kod Boga i po kojoj je sve stvoreno (Iv 1,1.3).¹²

Prema Gogartenu, riječi Ivanova prologa o Riječi što se utjelovila u Isusu ne treba shvatiti u mitskom smislu.¹³ Ono što je u evanđelju rečeno o Isusu kao objavi Boga vodi nas k shvaćanju da je Bog, očitujući se u Isusu, naš Bog. Taj Bog, koji se objavljuje kao naš Bog, nije "od nas", ne pripada svijetu, nego je iznad njega.¹⁴ Svu Isusovu egzistenciju kao objavitelja Boga obilježava njegovo poslanje. To je poslanje odnos Boga prema svijetu, po kojem se Bog očituje kao naš Bog.¹⁵

⁷ Usp. F. Gogarten, *Die Wirklichkeit...*, str. 140; O povijesnom osobnom značenju objave usp. A. V. Bauer, *Freiheit zur Welt*, Paderborn 1967., str. 191s.

⁸ U vremenu prije 2. svjetskog rata Gogartenovo djelo je pod utjecajem personalizma. Usp. G. Penzo, *F. Gogarten. Il problema di Dio tra storicismo ed esistenzialismo*, Roma 1981. U spisima iz tog razdoblja Gogarten se služi shemom ja-ti, u kojoj promišlja odnos čovjeka s Bogom što se događa u vjeri. Usp. F. Gogarten, *Ich glaube an den dreieintigen Gott*, Jena 1926.

⁹ Usp. F. Gogarten, *Die Kirche...*, str. 96.

¹⁰ Usp. F. Gogarten, *Wort Gottes und Schrift*, Deutsche Theologie 3, 1936., str. 198.

¹¹ Usp. F. Gogarten, *Entmythologisierung und Kirche*, Stuttgart 1954., str. 25.

¹² Usp. F. Gogarten, *Die Kirche...*, str. 102.

¹³ Usp. *Isto*, str. 71.

¹⁴ Usp. *Isto*, str. 68. Budući je Bog iznad svijeta, njegova je riječ osobna u pravom smislu riječi. Usp. B. Langemeyer, *Der dialogische Personalismus in der evangelischen und katholischen Theologie der Gegenwart*, Paderborn 1963., str. 159.

¹⁵ Usp. F. Gogarten, *Die Kirche...*, str. 69; F. Gogarten, *Der Mensch zwischen Gott und Welt*, Stuttgart 1967., str. 228-230.

Dakle, u Isusu iz Nazareta Bog upućuje svoju riječ ljudima. U svojstvu poslanog od Boga Isus po svojoj riječi donosi spasenje što ga je Bog pripremio svijetu. Kada Isus govori, to je kao da sam Bog govori. Na to se ukazuje već kod Isusova nastupa u sinagogi u Nazaretu: "Danas se ispunilo ovo Pismo što vam još odzvanja u ušima" (Lk 4,21). Radi se, dakle, o posebnu odnosu Isusa s Bogom, zahvaljujući kojem se uspostavlja novi odnos čovjeka s Bogom i sa svijetom.

2. Riječ upućena ljudima

Kad se govori o Riječi, Gogarten podsjeća da Isus prima svoju egzistenciju na osnovi Božjeg poziva što ga šalje ljudima. "Jelo je moje vršiti volju onoga koji me posla i dovršiti djelo njegovo" (Iv 4,34). Zahvaljujući njemu, Isus ne živi od sebe, već snagom onoga koji ga šalje. Kao onaj koji je poslan, Isus nema svoj odnos s Bogom za sebe, već za ljude kojima ga Bog šalje. Stoga, njegov je odnos s Bogom izravno odnos s ljudima prema kojima treba ispuniti djelo koje mu je Bog naložio.¹⁶

Isusovo poslanje sastoji se upravo u naviještanju Božjeg poziva ljudima. Njegova posebnost je da, dok se naviješta, sadržaj navještaja postaje stvarnost. S darom postojanja, naviještena po njegovoj riječi, što se prima zahvaljujući Božjem pozivu, Isus daje svjedočanstvo o sebi, tj. da je poslan od Boga. Dajući svjedočanstvo u svojoj riječi o sebi, Krist ne daje svjedočanstvo samo o sebi već u isto vrijeme o Bogu koji ga je poslao.¹⁷

Budući da se predstavlja kao onaj koji je poslan od Boga, Isus ne dariva samo sama sebe ljudima, već dariva i samoga Boga što se očituje u njemu. Isus biva spoznat samo ako je prepoznat u svojstvu da je od Boga poslan (Iv 14,7s). Snagom svog biti poslan od Boga, Isus nosi ljudima Božji poziv, na osnovi kojeg oni primaju same sebe, tj. svoje autentično čovještvo, što se može primiti samo zahvaljujući ovom pozivu. Time se naznačuje da se u Isusu ostvaruje nerazrješivo povezivanje susreta s Bogom i susreta s bližnjim. Svaki susret s Bogom u isto je vrijeme susret s ljudima. Ljubav prema Bogu nije odvojiva od ljubavi prema bližnjemu: "Tko ne ljubi brata kojeg vidi, ne može ljubiti Boga kojeg ne vidi" (1 Iv 4,20).

Isusov je navještaj ovaj Božji poziv upućen ljudima. Isus ne naučava kao učitelj, ne govori samo istinu i ne naznačuje samo put, već je on put, istina i život (Iv 14,6), jer je onaj koji je poslan od Boga. "Odnos Isusa Krista s Bogom, ukoliko je relacija onog koji je poslan

¹⁶ Usp. F. Gogarten, *Die Verkündigung Jesu Christi*, Tübingen 1965., str. 497.

¹⁷ Usp. *Isto*, str. 497.

od Boga ljudima, u isto je vrijeme odnos s ljudima, dakle, ono što je on, kao onaj koji je poslan, jest Božje biti za ljude.”¹⁸

Zahvaljujući njemu, Isusovo je čovještvo tako za ljude Božji poziv na osnovi kojeg oni primaju sebe od Boga, tj. svoje vlastito čovještvo. Jer, “ne postoji razlika između Isusove riječi i samog Isusa. Isusova je riječ sam Isus i Isus je riječ koju on izgovara”.¹⁹

Budući da je svaki susret s Bogom u isto vrijeme susret s ljudima, Isusov navještaj postavlja pitanje odnosa čovjeka prema njegovu svijetu. Taj navještaj karakterizira činjenica da se on događa u svijetu koji je zatvoren Božjoj riječi.²⁰ Ovdje se, prema Gogartenu, ne radi o svijetu u kozmičkom smislu, već upravo o čovjekovu svijetu. Uvjetovan svojim odnosom sa svijetom, čovjek živi izvan odnosa s Bogom. Čovjek, što se shvaća na osnovi svog svijeta i tako postaje autonoman prema Bogu, ostaje zatvoren Isusovoj riječi. Upravo čovjeku koji odbija susret s Bogom, Isus upućuje svoju riječ. On poziva čovjeka da iziđe iz sigurnosti u kojoj živi u svom svijetu. Time se podrazumijeva da čovjek, koji je vezan u odnosu prema svijetu, sebi posvijesti da su on i svijet Božja stvorenja.

Valja voditi računa, ističe Gogarten, da se bezbožnost ljudi, zatvorenih u njihov svijet, sastoji upravo u zamjenjivanju Stvoritelja stvorenjem. Obdržavanjem zakona oni drže da služe Bogu, vjerujući da se mogu opravdati pred njim na temelju djela zakona (Gal 3,10), a zapravo oni stoje u službi svijetu.

Ispunjenje zakona što su na snazi u svijetu ne uspijeva spasiti život ljudi već suprotno, stavlja “pod prokletstvo” one što u obdržavanju takvih zakona čine da postoji svijest o sebi, opravdana na temelju svijeta. Čovjek što živi prema uredbama svijeta ostaje izvan odnosa s Bogom.

Antagonizam između riječi Božje što je naviješta Isus i svijeta očituje se na osobit način u religioznosti, kojom se svijet zatvara u sebe. Gogarten govori o židovskoj kulturnoj religioznosti koju Isus optužuje zbog hipokrizije ukoliko nije ono što želi biti. Obdržavanjem religioznih propisa ne izražava se pravo štovanje Boga, već se radije teži poštivati svijet i njegove uredbe. Pod ovim vidom Pavao kaže da je Raspeti postao sablazan za Židove i ludost za pogane (1 Kor 1,23). Prema židovskoj religioznosti i poganskoj mudrosti, u ovom svijetu nije moguć događaj što se dogodio u Isusu, a odnosi se na svijet i njegovo spasenje. Čovjek je tako uronjen u svoju nevjeru da se ne uspijeva osloboditi od nje. Stoga Isus ne upućuje svoju riječ predstavnicima ovog svijeta i njegova gospodstva nad ljudima, jer

---

¹⁸ Isto, str. 498.

¹⁹ F. Gogarten, *Ich glaube an den dreieinigen Gott*, Jena 1926., str. 146.

²⁰ Usp. F. Gogarten, *Die Kirche...*, str. 102.

“svojom religioznošću i svojim ‘predajama’, danima kao Božje zapovijedi, čine nemogućom sebi i svojim slušateljima spoznaju stvarnosti, tj. da ih Bog zove neka se pokore njegovim autentičnim zapovijedima”.²¹

Gogarten želi istaknuti da se Isus obraća onima što su izgubili pouzdanje u ovaj svijet ili su isključeni iz njega, tj. onima koji nisu ništa u sadašnjem svijetu.²² On se stavlja na stranu onih koje židovska religioznost naziva “grešnicima”. Isus je upravo došao pozvati grešnike, a ne pravedne (Mt 9,13). A ovi nisu takvi za Isusa. On ih naziva blaženima jer su izgubili život, kako se on shvaća prema sadašnjem svijetu i njegovim uredbama.

Svojim navještajem Isus želi postati “bližnji”, tj. pomoći ljudima što žive u situaciji takve bijede da im samo Bog može pomoći.²³ Njegov navještaj želi biti spasenje svijetu i čovjeku koji živi u njemu, utemeljeno na odnosu čovjeka s Bogom. Isus uspostavlja odnos blizine ne samo s ovim ili onim čovjekom što se nalazi u osobitoj potrebi, već sa svim ljudima s kojima živi u ovom svijetu. Dolazeći u pomoć čovjeku, Isus se stavlja na njegovo mjesto i prihvaća čovjekovu bijedu kao vlastitu. U svojoj sudbini, Isus je kao “bližnji”, bliz svijetu tako da je život svijeta postao njegovim. U predanju sama sebe kao odgovor Bogu Isus može tako biti odgovoran pred Bogom ne samo za sebe, nego i za život svijeta.²⁴

Isusove riječi o “najvećoj zapovijedi”, tj. o ljubavi prema Bogu i bližnjemu, uspostavljaju vrlo blisko povezivanje odnosa s Bogom i odnosa prema bližnjemu.²⁵ U svom postajanju bližnjim Isus ispunja Očevu volju. On ispunja zapovijed ljubavi prema bližnjemu upravo u poslušnosti Božjoj volji.

Dok Isus govori o odnosu čovjeka prema bližnjemu, smjera na sama čovjeka i njegovu egzistenciju koju živi u Božjoj nazočnosti. Isus obećava život kao “nagradu neba” onom tko se ponaša prema bližnjemu u skladu s Božjom voljom. Ako čovjek prihvaća Božji poziv, što ga Isus naviješta, svijet u kojem živi preoblikuje se u njegov osobni svijet, tj. u svijet u kojem susreće sudbinu koju mu Bog određuje. U osobnom pak svijetu ne postoje predodređeni događaji koji bi bili jedinstvene prilike da se susretne i provjeri Božja volja.²⁶ To je svijet shvaćen u širem smislu, kao područje u kojem čovjek, odgovoran pred Bogom, ima mogućnost dati se slobodno Njemu kao odgovor.

---

²¹ F. Gogarten, *Jesus Christus Wende der Welt*, Tübingen 1967., str. 96.

²² Usp. *Isto*, str. 89, 97, 98.

²³ Usp. *Isto*, str. 163.

²⁴ Usp. *Isto*, str. 176.

²⁵ Usp. *Isto*, str. 87.

²⁶ Usp. F. Gogarten, *Jesus Christus...*, str. 145.

3. Posebnost Isusove riječi

Činjenicu da je Isus riječ Božja, treba shvatiti pošav od njegova posebnog odnosa s objavom, različita od odnosa proroka i apostola. U evanđeljima je Isus prikazan kao čovjek koji živi, kao svi drugi, u svijetu, ali također kao čovjek koji je, u isto vrijeme, drugačiji od svih drugih. On naučava kao učitelj, ali na potpuno drugačiji način od židovskih učitelja i mudraca svog vremena. On tumači Pismo i često se poziva na njega, ali bez zahtjeva za važećim autoritetom. Drži da je u Svetom pismu obećano ono što se ispunja s njim i njegovim navještajem. Glede toga dovoljno je podsjetiti na Isusov prvi nastup u sinagogi u Nazaretu gdje, nakon što je pročitana poznati odlomak proroka Izaije, naviješta ispunjenje starozavjetnih obećanja (Lk 4,18-19.21). Isus je svjestan da spasenje koje on naviješta postaje s njime prisutna stvarnost. On to daje shvatiti svojim učenicima: "Mnogi su proroci i kraljevi htjeli vidjeti što vi gledate, ali nisu vidjeli, i čuti što vi slušate, ali nisu čuli" (Lk 10,23).

Valja voditi računa, ističe Gogarten, da spasenje što ga Isus naviješta nije stvarnost što pripada svijetu i njegovim uredbama. Isusov navještaj ne sadrži smjernice za čovjekovo djelovanje u svijetu, već se odnosi na ono što se događa između Boga i čovjeka. Stoga, spasenje se ne može postići mudrošću učitelja i djelovanjem na temelju nje. "Skriveno mudrima i umnima", ono je dostupno samo "malenima".

Isus se razlikuje od drugih učitelja u načinu tumačenja zahtjeva Božjih zapovijedi prenesenih u Starom zavjetu. Iako postavlja zahtjev, paradoksalne formulacije njegova zahtjeva daju nedvojbeno prepoznati da se ono o čemu govori ne može dogoditi radi činjenice da se udovolji zahtjevu. Zahtjev govori o nečemu što treba biti - jer drugačije ne bi imalo nikakva smisla da Isus zahtijeva - ali ne samo treba biti, nego je ono već tu time da je ovaj zahtjev formuliran i saslušan.²⁷

U središtu Isusova propovijedanja nalazi se, kao u Starom zavjetu, zakon, tj. Božja volja. Isus živi u židovskom narodu, a svojom se riječju ne obraća narodu kao takvu. On ne govori čovjeku ukoliko je član svoga naroda, već čovjeku kao osobi. Zaista, "sama osobnost, biti ljudska osoba je element u kojem se Bog objavljuje čovjeku i susreće ga u potpunoj neposrednosti".²⁸ Za Isusa je Zakon onaj što ga prenosi Stari zavjet. Unatoč tome Isus odbacuje tumačenje doktora i farizeja o ovom zakonu koji se, pošav od vremena nakon izgnanstva, sve više shvaća kao zakon pisan s mnoštvom pojedinih propisa. Zbog toga je čovjek mogao uspostaviti svoj odnos s Bogom

²⁷ Usp. F. Gogarten, *Der Mensch...*, str. 237.

²⁸ *Isto*, str. 51.

samo po svom odnosu prema Tori. Međutim, Isusovo se tumačenje zakona odnosi na zahtjev što se tiče čovjekova odnosa s Bogom. Prema Isusu, zahtjev zakona ne sastoji se više u obdržavanju pojedinih propisa, tj. pojedinih čovjekovih čina ukoliko raspolaže sam sobom, već više u čovjeku ukoliko pripada Bogu. I samu riječ "zakon" Isus upotrebljava, čini se, da se prilagodi načinu govora svojih protivnika i gotovo uvijek u polemičkom tonu protiv onog što oni podrazumijevaju pod ovom riječi.²⁹ Isus pod tim shvaća živu volju Božju koja se odnosi na sama čovjeka i ono što on može činiti.

Gogartenu je stalo naglasiti da se posebna narav Isusova navješ-taja sastoji u činjenici da je on vezao spasenje, koje naviješta, uz svoju osobu. Isus ne nudi mudrost što bi naznačila put k spasenju, on naviješta ljudima sama sebe kao spasenje. U sinoptičkim evanđeljima on to izriče kada govori da je s njegovim navještajem stiglo kraljevstvo Božje i da to znači ispunjenje obećanja Staroga zavjeta.³⁰ Riječ se proroka, međutim, obraća narodu ako je narod obećanja. Sadržaj njihove riječi je vjera u Boga kakav se objavljuje svome narodu i dariva mu se kao njegov Bog, a zakon kao izričaj volje Božje. Po ovoj riječi zahtijevala se vjera u Boga, tj. pripadanje Jahvi kao svom Bogu, a tražio se također odgovoran odnos s drugim ljudima. Tko sluša riječ proroka, nema izravno ništa s njima jer ono što govore ne odnosi se na njih nego na obećanje.³¹ Između proroka i njihovih slušatelja nalazi se, dakle, zakon koji zahtijeva odnos prema drugim. Prema navješčaju proroka zahtjev će biti ispunjen u budućem kraljevstvu obećanja. Postoji dakle iščekivanje što će se ispuniti s ispunjenjem samog obećanja.

Razlika između Isusova navještaja i poruke proroka očituje je u slučaju Ivana Krstitelja, koji je za Isusa "više nego prorok" (Mt 11,9). Krstitelj naviješta blizu, ali još nenazočnu preobrazbu. U Matejevu evanđelju Krstiteljev navješčaj sažet je istim riječima kao Isusov: "Obratite se jer približilo se kraljevstvo nebesko!" (Mt 3,2; 4,17). Ali dok Krstiteljeve riječi naznačuju da prije treba činiti pokoru za pripremu na sud koji će izvršiti "onaj što treba doći", Isus ne smjera na buduće spasenje, nego kaže da se spasenje ostvaruje sada, neposredno, s njegovim navještajem (Mt 11,5; Lk 11,20). Razlika je, dakle, u tom da proroci i apostoli prenose objavu kao oni što su, premda su joj prenositelji, s njom u istom odnosu u kojem se nalaze i oni kojima je prenose. I Isus se nalazi u istoj situaciji s objavom, ali on je sam, njegova osoba, objava. Ona se događa u njemu, izravno u njegovoj osobnosti okrenutoj čovjeku i svijetu.³²

²⁹ Usp. Isto, str. 61.

³⁰ Usp. Isto, str. 237.

³¹ Usp. F. Gogarten, *Ich glaube...*, str. 147.

³² Usp. F. Gogarten, *Der Mensch...*, str. 227.

U Ivanovu evanđelju jasno se govori o tom smislu Isusova objavlivanja. Postoje izričaji u kojima Isus govori: ja sam kruh života (Iv 6,35), svjetlo svijeta (Iv 8,12), uskrsnuće i život (Iv 11,25), put, istina i život (Iv 14,6), ja sam trs. Kada Isus kaže da je on kruh života, to ne znači da on posreduje i dariva kruh života, nego je on sam taj kruh života.³³ "Ja" što se izriče u ovim rečenicama je ja čovjeka Isusa iz Nazareta, u kojem se Bog očituje i obećaje nam sama sebe. Radi se dakle o dvostrukom Isusovu odnosu prema riječi Božjoj, tj. da je on ta ista riječ te da je sluša kao drugi; kao onaj, po kojem i u kojem Bog izriče svoju riječ ljudima, Isus je Bog i čovjek. On je Bog ukoliko je, za razliku od proroka i apostola, on sam Riječ. On je čovjek ukoliko, u tom sličan prorocima i apostolima, sluša riječ kao drugi ljudi.³⁴

U svojstvu Riječi Isus je Bog za nas, tj. Bog što očituje svoje biti-za-nas. Jer, svjedočilo se Bogu, kako veli Pavao u Kol 1,19, da u Isusu prebiva sva punina božanstva.

4. Riječ kao dar i zahtjev

Vidjeli smo da je Isus Riječ Božja s kojom se ostvaruje osobni odnos između Boga i čovjeka. To je riječ što oživljava i u kojoj nam se Bog obraća u obliku zahtjeva i dara. Naime, riječ u kojoj se stvara neposredan odnos s drugim je dar ukoliko je onaj koji govori ondje za drugoga i daje se njemu na raspolaganje. Ali, dok je dar, u isto vrijeme je i zahtjev ukoliko traži da drugi, slušajući njega, bude ondje za njega, tj. da se on, slušajući njegovu riječ, njemu daje na raspolaganje.³⁵

Po otvorenosti za slušanje Božje riječi, čovjek postaje osoba pred Bogom, tj. prima sama sebe, svoje čovječstvo, i u isto vrijeme Bog ga zahtijeva kao takva. Božji zahtjev upravljen čovjeku valja shvatiti polazeći od dara, jer Bog zahtijeva od čovjeka ono što mu daruje.

Već je rečeno da je Isusovo tumačenje zakona usmjereno na odnos čovjeka s Bogom. Ne obazirući se na pojedine propise zakona što se odnose na ovaj ili onaj čovjekov čin, Isus se u svom navještanju odnosi na sama čovjeka, polazeći od njegova stajanja pred Bogom. Ono što se ostvaruje na osnovi zapovijedi ne može nikad biti, prema Isusovu nauku, ono što zakon zahtijeva kao volju Božju.³⁶ U Isusovu propovijedanju Bog nije samo onaj koji zahtijeva nešto od čovjeka nego je u prvom redu Bog koji dariva. To je Bog, kako veli Pavao, koji

³³ Usp. F. Gogarten, *Die Kirche...*, str. 107.

³⁴ Usp. F. Gogarten, *Der Mensch...*, str. 227.

³⁵ Usp. F. Gogarten, *Der Mensch...*, str. 223.

³⁶ Usp. F. Gogarten, *Jesus Christus...*, str. 83.

poziva na postojanje ono što ne postoji i koji oživljava mrtve (Rim 4,5.17).

Čovjek prima od Boga ono što mu je potrebno u njegovu zemaljskom životu. Isus stoga potiče svoje slušatelje da se ne brinu što će jesti, piti i odjenuti, jer Otac nebeski zna što im je potrebno. Treba tražiti prije kraljevstvo Božje i njegovu pravdu i sve će se ostalo nadodati (Mt 6,31s). Bog dariva čovjeku ne samo stvari potrebne za svakodnevni život nego i puno više od ovoga, tj. sam život. Da se postigne ovaj život, treba biti raspoloživ primiti ga. Čovjek prima sama sebe kao onaj koji je pred Bogom i na način na koji je on sam pred Bogom.³⁷ Grešnici su, stoga, bliži Bogu od pravednika, koji si umišljaju postići život po svojim djelima. Carinici i bludnice preteći će u kraljevstvu obdržavatelje zakona (Mt 21,31), jer su izgubili pouzdanje u svijet i nisu ništa u svijetu. Bog koji prihvaća grešnike, jest onaj koji daje. Međutim, "čovjek je onaj koji prvotno, a ne samo drugotno, pripada Bogu i pripada mu kao što osoba može pripadati drugoj, tj. u pouzdanju, u ljubavi, u poslušnosti, u vjernosti, u zahvalnosti, itd."³⁸ U takvu pouzdanju pred Boga se stavlja sama čovjekova egzistencija. Ako čovjekovo pouzdanje nalazi svoj temelj u onome u kog se pouzdaje, on prihvaća sebe kao onaj što se pouzdaje u drugoga. Čovjek koji živi od vjere u Boga, prepušta se njemu s cijelom svojom egzistencijom i ostavlja prostor Božjoj stvoriteljskoj snazi.³⁹

U svemu ovome ne smije se izgubiti iz vida da Bog zahtijeva od čovjeka upravo ono što mu dariva. Radi se dakle o daru i zahtjevu što se odnose na čovjekovo postojanje u njegovoj potpunosti. Iz tog proizlazi posebna snaga Božje riječi, koja smješta čovjeka pred radikalnu odluku. Budući da je Božja volja, što je Isus propovijeda, ujedno dar i zahtjev, njegova je riječ za neke kao poziv pun prijateljstva i milosrđa, a za druge kao prijetnja sudom.

Ona je dar za one koji ispovijedaju da se pouzdaju u Boga. Za njih je zahtjev najradosniji poziv da prime ono što im Bog dariva, jer je on njihov Bog. Za one koji pomišljaju da čine sve ono što čovjek treba dati Bogu, zahtjev ostaje samo zahtjev; oni ne mogu učiniti ništa od onoga što Bog od njih zahtijeva. Takvi nemaju ono što bi trebali primiti i ne mogu dati Bogu ono što mu pripada.⁴⁰

Isusova riječ, zapravo, stavlja ljude pred radikalno ili-ili: otvoriti se Božjem djelovanju u nama i, u vjeri, primiti život od njega ili zatvoriti se Bogu i pouzdati se u svijet i njegov zakon. "Nitko ne može

³⁷ Usp. F. Gogarten, *Der Mensch...*, str. 56.

³⁸ *Isto*, str. 56.

³⁹ Usp. F. Gogarten, *Jesus Christus...*, str. 65.

⁴⁰ Usp. F. Gogarten, *Der Mensch...*, str. 57.

služiti dvojici gospodara. Ili će jednoga mrziti, a drugoga ljubiti; ili će uz jednoga prijanjati, a drugoga prezirati. Ne možete služiti Bogu i bogatstvu" (Mt 6,24).⁴¹ Isus ne shvaća Božji zahtjev u moralnom smislu, tj. kao da bi se tražio jedan ili drugi čovjekov čin što se odnosi na ispunjenje propisa zakona. Ono što se traži jest vjera u Boga.⁴² Bog zahtijeva od čovjeka da on prepozna u njegovu daru temeljnu stvarnost svoje egzistencije, tj. da je čovjek prihvaćen u ljubavi, u pouzdanju i u poslušnosti volji Božjoj, koja je ujedno dar i zahtjev; u takvu pouzdanju i u takvu prihvaćanju čovjek pripada Bogu.⁴³

5. Otkupiteljska riječ

Gledano pod tim vidom, jasno je da se u odnosu čovjeka s Bogom, koji je otvoren slušanju Božje riječi, radi prije svega o samom čovjeku i njegovoj egzistenciji. Isusova riječ je riječ što je Bog upućuje čovjeku pozivajući ga na život. Božji zahtjev ne želi drugo osim da se čovjek otvori Bogu i primi ono što mu se dariva, tj. da se čovjek sabire u ljubavi i pouzdanju u Božju volju. U svom otvaranju Božjoj riječi čovjek postaje svjestan sama sebe i svoje bijede, tj. svoje ovisnosti o svijetu.

Čovjekova se bijeda sastoji u njegovu grijehu. Isus ne shvaća grijeh u moralnom smislu, tj. kao prijestup pojedinih grijeha zakona. Prema njemu, grijeh je ono što dijeli čovjeka od Boga i što ga, kad stigne do spoznaje grijeha, čini siromašnim, poniznim, izgubljenim.⁴⁴

Ako se čovjek zatvara pred Bogom, tj. ako izgubi trenutak primanja egzistencije, on pada u izolaciju sama sebe, lišavajući se svake povezanosti. On je tako zatvoren u toj osamljenosti da se ne uspijeva nje osloboditi i prihvatiti vjeru. Dakle, nije u stanju slušati riječ drugih i još manje saopćavati je. Grijeh nije samo nedostatak dobra nego je i pobuna protiv dobra. Grijeh se okreće protiv drugog kao Božjeg stvorenja, nijećući njegovu stvarnost.⁴⁵ Kako se grijeh okreće protiv drugoga ukoliko je stvorenje Božje, on je u konačnici pobuna protiv Boga i protiv njegova zahtjeva u pogledu čovjeka. Grijeh je, stoga, uvijek nevjera.

Slušajući Isusovu riječ, čovjek dolazi do spoznaje grijeha. Ne postoji slušanje Isusove riječi koje bi bilo bez spoznaje vlastita

---

⁴¹ Gogarten shvaća riječ "mammona" kao svijet. Usp. F. Gogarten, *Die Frage nach Gott*, Tübingen 1968., str. 163.

⁴² Usp. F. Gogarten, *Was ist Christentum?* Göttingen 1963., str. 38. 40.

⁴³ Usp. F. Gogarten, *Der Mensch...*, str. 58.

⁴⁴ Usp. F. Gogarten, *Die Verkündigung...*, str. 93.

⁴⁵ Usp. F. Gogarten, *Ich glaube...*, str. 151.

grijeha.⁴⁶ Isusova se riječ okreće čovjeku kao odgovor na njegov vlastiti zahtjev. I upravo u slušanju riječi čovjek spoznaje kakva je ona bila. On spoznaje, naime, da bi se njegov zahtjev biti gospodar drugoga i svijeta, tj. štovati stvorenje umjesto stvoritelja, preokrenuo, kad bi se ostvario temeljni poredak svijeta. Isus se podložio takvu zahtjevu i stoga njegova riječ dokida grijeh. Isus oprašta grijeh čovjeku i to čini dok uzima na se grijeh. "Ako njegova riječ daje spoznaju grijeha, to čini na način da ja upoznajem na njemu svoj vlastiti grijeh, kako je on na njemu i kako on podnosi kaznu za nj."⁴⁷

Isus poznaje da je najdublja potreba čovjeka biti spašen od grijeha, tj. biti oslobođen od osamljenosti, od čega se ne može osloboditi vlastitim silama. Ako Isus ostvaruje iščekivanje čovjeka u najdubljem smislu, čovjek, oslobođen od svoje osamljenosti, dolazi, po slušanju riječi, k pravom životu, tj. životu što dolazi od Boga. Ova riječ je riječ što zahtijeva, ukoliko traži od čovjeka da vjeruje u nju. U isto vrijeme, to je također riječ koja čini čovjeka sposobnim odgovoriti na zahtjev same riječi, tj. vjerovati. Zahvaljujući tome, ova se riječ može slušati samo u vjeri u Boga stvoritelja. Vjera u Boga stvoritelja ne biva pridružena ovoj riječi, nego se vjeruje u Boga stvoritelja ukoliko se sluša riječ, jer je Bog stvoritelj upravo onaj koji se objavljuje u riječi.

Isto bi se moglo reći o riječi proroka ako objavljuje Boga stvoritelja. Ali, različito od Isusove riječi, riječ proroka riječ je obećanja, tj. riječ što gleda u budućnost. Tako je Bog stvoritelj što se objavljuje po ovoj riječi, daleki Bog, tj. Bog budućeg ispunjenja obećanja. Isusova riječ, međutim, nije riječ obećanja, nego riječ obećanja što je sada ispunjena. Stoga, u pogledu riječi Isusa Krista, vjerovati u Boga stvoritelja znači vjerovati, za razliku od riječi proroka, u obećanje koje je sada ispunjeno. I Bog stvoritelj što se objavljuje u riječi Isusa Krista, nije Bog daleki i budući, nego je Bog bliz i prisutan. Kao takav, on je također Bog koji oprašta grijeh, Bog otkupitelj.⁴⁸

Dakle, u Isusovoj riječi Bog očituje svoje biti za nas, tj. objavljuje se kao stvoritelj i otkupitelj čovjeka i svijeta. Riječ što bijaše, kako kaže Ivanov proslav, prije stvaranja svijeta kod Boga, postala je tijelom u čovjeku Isusu iz Nazareta. Isus je, kao Riječ, sam Bog jer se objavljuje u punini svoga božanstva. Isus je, stoga, mogao o sebi reći da izlazi i dolazi od Boga (Iv 8,42) te da je Otac u njemu i on u Ocu (Iv 10,38). Budući da je Riječ Božja, čovjek Isus iz Nazareta upravo je Sin Božji.

---

⁴⁶ Usp. *Isto*, str. 154.

⁴⁷ *Isto*, str. 155.

⁴⁸ Usp. F. Gogarten, *Ich glaube...*, str. 157-158.

6. Završni osvrt

Gogartenovo naučavanje o Isusu Kristu kao riječi Božjoj valja smjestiti u kontekst njegove kristologije. Na luteransku teološku tradiciju i povijesno egzistencijalno tumačenje kao na okvir za razumijevanje Gogartenove kristologije već smo ukazali na drugome mjestu.⁴⁹ Ta pozadina dolazi i ovdje do izražaja u Gogartenovu pristupu svetopisamskim tekstovima kao i u njegovu ukazivanju na čovjekovu povijesnu situaciju kao relevantni trenutak prihvaćanja kršćanske poruke, na značaj događaja Božje riječi te na susret Boga i čovjeka što se odvija na razini osobnih relacija. Na Lutherovoj teologiji temelji se Gogartenovo shvaćanje stvarnosti.⁵⁰ Povijesno egzistencijalno tumačenje obilježeno je crtom subjektivnosti ukoliko se ne obazire na sve pojedinosti Biblije kao povijesno utvrdiva događaja, nego na događanje što se odvija na razini osobnih relacija.

Takav pristup, kao posebna metodološka postavka, smješta Gogartena u značajnu struju protestantske teologije ovoga stoljeća, koju poznajemo pod nazivom dijalektička teologija.

GESÙ COME PAROLA DI DIO NELLA TEOLOGIA DI F. GOGARTEN

Riassunto

L'autore intende presentare la dottrina di F. Gogarten su Gesù Cristo come parola di Dio. L'evento della salvezza ha natura di parola. Nei confronti degli uomini Dio agisce attraverso la parola, che è proprio l'uomo Gesù di Nazaret, promettendosi come loro Dio. In lui Dio stesso entra in un rapporto personale con l'uomo e ci manifesta il suo essere-per-noi. La particolarità della vicenda di Gesù risiede nel fatto che egli lega la salvezza che annuncia alla sua persona. La parola di Dio incontra l'uomo nella sua concreta situazione storica. L'annuncio di Gesù si riferisce al rapporto dell'uomo con Dio. Con il rapporto dischiuso nell'ascolto della parola di Dio l'uomo riceve la sua esistenza, diventa cioè persona davanti a Dio e nello stesso tempo viene richiesto come tale da Dio.

⁴⁹ Usp. *Crkva u svijetu* 27 (1992.), str. 124-141.

⁵⁰ To je izrekao sam Gogarten u jednom razgovoru. Usp. V. W. Hüffmeier, *Gott gegen Gott*, Tübingen 1972., str. 64.